

REDEFINIR LES POLÍTIQUES DE COMUNICACIÓ A EUROPA

MARCIAL MURCIANO I MARTÍNEZ

Concentració, pluralisme i polítiques de comunicació

El punt de vista amb què vull abordar el tema de la concentració i el pluralisme és el de considerar aquesta problemàtica d'actualitat global —ahora internacional, regional i local— com a element central, com un gran repte per al replantejament d'una veritable política de comunicació,* integrada i coherent, dins el nou espai europeu.

Tot i que és cert que fins ara la Comunitat ha tingut un paper actiu en el camp de la comunicació —sobretot des de mitjan la dècada dels vuitanta— i ha impulsat algunes polítiques destacades com ara:

- a) La directriu sobre la lliure circulació de programes, més coneguda com a televisió sense fronteres, aprovada el 1989.
- b) La norma per a les emissions via satèl·lit, coneguda com a televisió d'alta definició o *norma Macpакets*, el 1992.
- c) La directriu sobre els drets d'autor.

Aquest paper ha estat fins ara orientat a: 1) eliminar les barreres per a la creació d'un *mercat unificat*, des del 1993, en matèria de comunicacions; 2) fomentar una *política industrial* en el sector. És en aquest sentit que s'han d'entendre les mesures de suport a l'àudio-visual, que intenta desenvolupar el programa MÈDIA, inclòs el canal paneuropeu de notícies, Euronews, que és més una resposta política/comercial —per tal de respondre el repte que suposa la CNN— que una veritable política cultural o informativa, i 3) les més explícites vinculades amb *la nova tecnologia* i les telecomunicacions, com ara el programa Eureka i altres per a les xarxes numèriques integrades (Race, etc.)

* Acció institucional de caràcter vinculant i restrictiu per als diversos actors socials.

Aquestes mesures de política es basen fonamentalment en una concepció econòmica i industrial dels mitjans de comunicació i tracten sobretot de crear una demanda i unes estructures favorables a la indústria europea del programari i el maquinari (*software* i *hardware*).

Transformacions recents

Per entendre aquesta preocupació en el si de les transformacions realitzades els anys vuitanta, donarem dues dades: 1) entre 1980 i 1990 els canals en la Comunitat van passar de 30 a 70 (i actualment, segons alguns autors, sobrepassarien la quantitat de 100 canals); 2) les hores de programació havien augmentat en aquest període de 100.000 hores a prop de 500.000.

Per abordar aquests canvis en la demanda de productes àudio-visuals, la Comunitat va dissenyar diversos programes d'intervenció amb vista a crear una *producció suficient* (com ara el programa MÈDIA, iniciat a mitjan de la dècada passada i que encara està en funcionament) per tal de donar suport al desenvolupament d'una lògica industrial comunitària capaç de donar resposta a l'aparició dels mercats mundials o globals. En concret, es tractaria d'afrontar el repte industrial que constitueixen els EUA, en la producció de programes, i el Japó, en la producció i comercialització de tecnologia i suports.

Els darrers estudis realitzats mostren que solament el 8 % dels programes produïts a Europa eren capaços d'obrir-se camí comercialment en el si de la Comunitat, enfront de la difusió generalitzada de les pel·lícules i sèries produïdes per Hollywood, i del predomini de les sèries infantils realitzades en els estudis japonesos.

Analitzant-ho d'aquesta manera, podem dir que la política àudio-visual ha tingut, d'acord amb el que hem avançat fins ara, un plantejament clarament industrial i comercial. I, en aquest sentit, si hem de dir-ho tot, els resultats assolits han estat discrets i desiguals. En primer lloc, perquè aquesta política ha estat més pel foment industrial que per la vinculació estricta d'aquestes indústries a les diferents directius. La televisió sense fronteres o la norma via satèl·lit no tenen uns mecanismes i institucions precises des dels quals s'exerceixi el control d'aquella, ni tampoc penalitzacions concretes, en la seva intenció de crear mercats protegits o restringits. És per aquest motiu que la seva efectivitat és molt limitada.

Per exemple, si ens atenim a l'exhibició de pel·lícules i sèries a la televisió europea, trobarem que no hi ha una institució que controli la programació dels canals espanyols TV1, TV5 o Antena 3, o dels canals autonòmics. Les dades que es poden obtenir són ofertes per les mateixes cadenes.

Tampoc es controlen els talls en l'exhibició dels films per televisió (un tall cada 45 min, segons la directiu de la televisió sense fronteres —article 11—; o un tall cada 20 min, en els de ficció).

D'altra banda, en la directiu de la televisió d'alta definició es recull l'obligatorietat de transmetre l'alta definició en la norma MacPaket. No obstant això (fora dels casos de França i Alemanya, amb importants interessos en la indústria dels televisors i dels satèl·lits), la resta dels estats de la Comunitat intenten evitar la norma. Així ho ha fet recentment Hispasat, al·ludint al seu caràcter transoceànic i altres projectes privats comunitaris. D'aquesta manera s'està obrint una esquerda que afavoreix l'arribada de la televisió digital desenvolupada pels EUA.

Això mateix podríem dir del canal paneuropeu Euronews. El seu caràcter no vinculant (diversos països, com ara Alemanya, no hi participen) i l'horari en què es transmeten les seves emissions (per exemple, a Espanya) no permeten presagiar un futur brillant per a la cadena. A més, un projecte com l'Euronews hauria de definir molt bé què és una notícia europea. Perquè, per exemple, veure J. Major en el Parlament britànic parlant dels seus problemes d'agricultura, no ho és. Des d'aquest punt de vista es pot aventurar un relatiu fracàs del canal, com abans va fallar també el model paneuropeu de la televisió per satèl·lit iniciat per Murdock.

Per tant, una valoració de la política de la Comunitat fins a aquest moment proporciona tot un seguit d'ambigüitats, ja que es revelen moltes dificultats a l'hora d'aplicar sancions concretes. I, en tot cas, aquest tema ha estat considerat solament en el seus aspectes econòmics i comercials. El veritable repte començaria si es desitgés intervenir en els temes culturals (com ara la creació d'una producció cultural comuna, a partir d'un patrimoni cultural difós homogeniament per les xarxes d'informació i comunicació).

Concentració i pluralisme

La qüestió del pluralisme i les concentracions suposa, segons la meua opinió, un repte per tal d'establir una política de comunicació a la Comunitat.

Com és conegut, la concentració no és un fenomen nou en els mitjans de comunicació. Es tracta d'una tendència que ha afectat la premsa, sobretot, des de començament d'aquest segle, i sobre la qual s'han intentat posar certs límits, en particular després de la Segona Guerra Mundial.

La concentració en les societats industrials avançades ha sofert un ràpid creixement amb el consegüent qüestionament durant l'última dècada, com a conseqüència dels canvis que ha introduït el desenvolupament recent del

sector de l'àudio-visual integrat com a gran sector industrial, i amb unes expectatives de negoci i beneficis importants. Aquestes noves expectatives de negoci han afavorit:

1) Una intensa activitat financera. Alguns analistes van calcular que durant el període de 1989-1991 es van moure més de 600.000 milions de pessetes en aquest sector i els mitjans es van convertir en un dels sectors més dinàmics i capitalitzats de la indústria europea.

2) La creació de grans grups europeus, a partir de les activitats inicials en la indústria de la comunicació, com ara Bertelsman, Hachette, Elsevier (edició); Hersant, Maxwell, PRISA, Springer (premsa); Havas, i altres empresaris (publicitat), etc., amb l'objecte d'assolir unes dimensions òptimes, que els permetin afrontar les economies d'escala, les sinèrgies acumulatives i la internacionalització del sector, i que permetin fer realitat les expectatives creades de negoci (negoci de la televisió, negoci del cable, negoci de les telecomunicacions, negoci dels programes, etc.).

Enfront d'aquest panorama canviant, les tendències en el si dels països de la Comunitat han estat d'estímul. Els governs nacionals han afavorit indirectament la consolidació de grans grups (vegeu, per exemple, el cas de PRISA, a Espanya; també de Canal +, a França; de Berlusconi, a Itàlia) amb la intenció de tenir com s'ha dit «un gran campió» nacional de la indústria de la comunicació (Bertelsman, Hachette, Canal +, Fininvest, PRISA).

Tanmateix, la desregularització que ha ajudat a aconseguir aquesta talla òptima a les empreses ha creat una nova situació d'incerteses tant als propis grups com a la resta del sector dels mitjans i, a més, està obligant a replantejar, en els nous termes comunitaris, la qüestió del pluralisme i la democràcia.

Elements per a una política de comunicació

Molt breument afegiré que la concentració amenaça avui, dins la Comunitat, l'exercici de la llibertat d'expressió i idees i fa que: 1) *desapareguin les empreses independents de comunicació* (i s'organitzi un oligopoli liderat per dos o tres grans grups nacionals); 2) *s'intensifiqui el control dels grups financers sobre els mitjans de comunicació* (i orientin la seva expansió); 3) en conseqüència, fa que els *interessos privats o particulars* es trobin en una millor situació per orientar el contingut i desenvolupament dels mitjans i l'opinió pública.

D'una manera més general podem dir que: 1) *s'està limitant la llibertat d'empresa*, és a dir, la possibilitat d'introduir-se en una activitat econòmico-

cultural des d'un punt de vista empresarial (abús de posició dominant); 2) es produeix un fenomen de *pèrdua de la pluralitat i un empobriment informatiu i cultural* des d'un punt de vista general o de la societat; i 3) una *pèrdua de l'exercici de la llibertat d'expressió*, des del punt de vista del ciutadà i dels seus drets constitucionals.

Per tot això, el problema de la concentració i el pluralisme s'està convertint en una problemàtica central per a *la definició de polítiques de comunicació avui en dia a Europa*, tant pel que fa a la participació com a la descentralització i el pluralisme.

Per afrontar aquest problema, s'hauran de desplaçar els eixos de la reflexió des de l'economia i la indústria fins a la societat i a la cultura, i crear *institucions representatives amb capacitat normativa i de control sobre l'activitat dels mitjans de comunicació*. És a dir, la creació d'un *Consell Europeu per a les Comunicacions*.